

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Analiza longitudinalnih studija iz područja
kriminalne karijere

Marija Murat

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Analiza longitudinalnih studija iz područja
kriminalne karijere

Marija Murat

Doc.dr.sc. Dalibor Doležal

Zagreb, rujan, 2019.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisao/napisala rad Analiza longitudinalnih studija iz područja kriminalne karijere i da sam njegov autor/autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Marija Murat

Mjesto i datum: Zagreb, 12.rujan 2019.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Longitudinalna studija	5
3. Longitudinalna studija u kriminologiji	8
4. Longitudinalne studije iz područja kriminalne karijere	12
4.1. Glueck Delinquents Sample	12
4.2. Cambridge Study in Delinquent Development	16
4.3. Criminal Career and Life-course Study, Dutch Conviction Cohort	20
4.4. The Stockholm Life Course Project	22
4.5. The Danish Longitudinal Study	24
5. Analiza	27
6. Zaključak	30
7. Literatura	31
8. Dodatak	34

Sažetak

Koncept kriminalne karijere, iako relativno nov, sve se više obrađuje u znanstvenoj literaturi temeljem čijih se rezultata dobivaju nove spoznaje o razlozima početka, ustrajanja i prestanka činjenja kaznenih djela. Na temelju tog koncepta nastale su neke od novijih kriminoloških teorija koje daju novi pogled, kako na počinitelje, tako i na osobitosti samih kaznenih djela.

Temeljem ranijih radova kao što su Glueck i Glueck (1930) te Clifforda Shawa (1930), kriminalna karijera je dala značaj longitudinalnim istraživanjima u području kriminologije. Veliki doprinos longitudinalnih istraživanja ogleda se u tome što kroz takvu vrstu istraživanja možemo identificirati korelacije različitih čimbenika koji utječu na početak, trajanje i završetak kriminalne karijere.

Cilj ovog rada je analiza nekoliko longitudinalnih studija koja su istraživala kriminalnu karijeru u svrhu identificiranja čimbenika koji utječu na dugoročno činjenje kaznenih djela, odnosno kriminalnu karijeru koja se proteže van okvira kasne adolescencije. Identificiranje prediktivnih čimbenika od izrazitog je značaja za razumijevanje osobitosti dugoročnih kriminalnih karijera. Nadalje, jedan od ciljeva ovog rada jest istaknuti veliki potencijal longitudinalnih istraživanja te potaknuti provedbu ovakve vrste istraživanja u Hrvatskoj kako bi se mogla razjasniti već spomenuta kriminološka pitanja u kontekstu kulture i specifičnosti naše populacije.

Ključne riječi: kriminalna karijera, longitudinalna studija, kaznena djela

Abstract

The concept of criminal career, although relatively new, is increasingly being processed in the scientific literature based on whose results we are getting new insights on the reasons for the beginning, persistence and termination of committing criminal offenses. Based on this concept some of the recent criminological theories originated which provide a new view of the perpetrators, as well as the peculiarities of the very crimes.

Based on earlier works such as Glueck and Glueck (1930) and Clifford Shaw (1930), criminal career has given the importance of longitudinal studies in the field of criminology. The great contribution of longitudinal research is reflected in the fact that through this kind of research we can identify correlations of various factors that influence the onset, duration and completion of the criminal career.

The aim of this study is a analysis of several longitudinal studies that have examined criminal career in order to identify factors that affect the long-term commission of criminal offenses, in other words criminal career that extends beyond adolescence. Identifying predictive factors is of extreme importance for the understanding of the characteristics of long-term criminal career. Furthermore, one of the goals of this paper is to highlight the great potential of longitudinal research and to encourage the implementation of this type of research in Croatia in order to clarify the aforementioned criminological issues in the context of the culture and specificity of our population.

Keywords: criminal career, longitudinal studies, criminal offenses

1. Uvod

Ovaj rad će prikazati i opisati nekoliko longitudinalnih studija iz područja kriminalne karijere. Cilj ovog rada je prikazati sintezu nekoliko najznačajnijih longitudinalnih studija koje su se bavile proučavanjem kriminalne karijere, odnosno počiniteljima kaznenih djela, njihovom putanjom činjenja kaznenih djela i čimbenicima rizika koji utječu na ustrajanje u činjenju kaznenih djela i nakon adolescencije. S obzirom da postoji vrlo malo literature na hrvatskom jeziku koja se bavi kriminalnom karijerom i longitudinalnim studijama u kriminologiji općenito ovim radom se želi istaknuti veliki potencijal longitudinalnih istraživanja koja uvelike mogu doprinijeti razumijevanju dugoročnih kriminalnih karijera kao i kriminoloških pitanja. Također ovim radom se želi naglasiti potencijal provođenja takve vrste istraživanja u Hrvatskoj kako bi saznali više o obilježjima dugotrajne kriminalne karijere u kontekstu kulture te bili u mogućnosti uspoređivati dobivene rezultate sa stranim rezultatima istraživanja i na adekvatan način prilagoditi strane programe, kao i izraditi nove u vidu prevencije činjenja kaznenih djela te tretmana počinitelja kaznenih djela.

Na samom početku važno je definirati nekoliko pojmova koji će se koristiti u ovom radu. „Kriminologija se može odrediti kao samostalna multidisciplinarna znanost koja proučava uzroke (etiologija) i pojavne oblike (fenomenologija) kažnjivih ponašanja.(...) Kriminolozi prikupljaju podatke o kaznenim djelima, počiniteljima i njihovim žrtvama putem anketa, eksperimenata, promatranja, grupnog usporednoga proučavanja zločinaca i nezločinaca, studija slučajeva itd. Oni prikupljaju i analiziraju te podatke radi utemeljenja i provjere teorija o tome zašto ljudi kaznena djela čine, radi potpunijih spoznaja o okolnostima počinjenja kaznenih djela, a u svrhu razvijanja preventivnih strategija i efikasnijega djelovanja kaznenoga sustava.“ (Hrvatska enciklopedija, 2019.)

U okviru kriminologije nastao je koncept kriminalne karijere, iako postoje mnoga tumačenja, u načelu govorimo o longitudinalnom slijedu počinjenih kaznenih djela od strane jednog počinitelja (Blumstein i sur.,1986.; prema Piquero, Farrington i Blumstein, 2007.). U smislu istraživanja kriminalne karijere bavimo se pitanjima početka(kada i zašto osoba počinje s činjenjem kaznenih djela), trajanja (zašto i kako nastavljaju sa činjenjem kaznenih djela), eskalacijom ili specijalizacijom (postaje li činjenje kaznenih djela češće i zašto) te krajem(kada i zašto osoba prestaje s činjenjem kaznenih djela) kriminalnih aktivnosti (Piquero i sur., 2007.).

S obzirom da se u ovom radu bavimo proučavanjem kriminalne karijere kroz longitudinalna istraživanja u nastavku će biti definirana longitudinalna studija kao vrsta istraživačkog nacrtu te njezina obilježja i metode kao i prednosti i nedostaci iste. Zatim kada i kako se ona počinje koristiti u kriminologiji te koji su doprinosi korištenja upravo te istraživačke metode.

Nadalje bit će riječ o longitudinalnim istraživanjima kriminalne karijere te zatim slijedi prikaz pet značajnijih longitudinalnih studija, njihov uzorak, metode te najznačajniji rezultati kao i njihov doprinos u smislu razumijevanja koncepta kriminalne karijere kao i njezinih obilježja. Na samom kraju prikazana su neka od značajnijih saznanja te su uspoređivani rezultati prikazanih longitudinalnih studija iz područja kriminalne karijere.

2. Definicija longitudinalne studije

Na samom početku važno je definirati longitudinalnu studiju, odnosno istraživanje i navesti opća obilježja, način provođenja, vrste te prednosti i nedostatke longitudinalne studije.

Milas (2009.) navodi kako pojam longitudinalnog istraživanja obuhvaća više vrsta istraživačkih nacrti prikupljanja podataka u dvije ili više vremenskih točaka na istim ispitanicima prilikom čega se koriste isti mjerni instrumenti kako bi se rezultati prikupljeni u različitim točkama mjerenja mogli uspoređivati.

Važna značajka ovakve vrste istraživačkog nacrti je mogućnost izravnog promatranja stabilnosti ili promjene u mjerenim varijablama budući se radi o istim mjernim instrumentima na istim ispitanicima (Eid i Diener, 2006.; prema Brković, Keresteš, Kuterovac-Jagodić, 2012.).

Kako bi razlikovali utjecaj dobi od utjecaja vremena kod longitudinalnih istraživanja koristimo se pojmom „kohorte“. Kohortom označavamo populaciju koja je unutra istog vremenskog perioda doživjela slična iskustva, u većini slučajeva govorimo o generaciji, ali ponekad taj pojam možemo koristiti i za populaciju koja je u istom vremenskom periodu počinila prvo kazneno djelo, prvi puta se zaposlila ili sklopila brak (Milas, 2009.).

Kada govorimo o vrstama longitudinalnih istraživačkih nacrti, Menard (2008.) navodi 4 vrste: nacrt sveukupne populacije, nacrt ponovljenog poprečnog presjeka, rotacijski panel nacrt te longitudinalni panel nacrt.

Kod nacrti sveukupne populacije radi se o prikupljanju podataka na uzorku cijele populacije u određenoj vremenskoj točki. Kao primjer takvog prikupljanja podataka možemo navesti periodične popise stanovništva ili prikupljanje statističkih podataka o uhićenjima, optužbama i osudama.

U ponovljenom poprečno – presječnom nacrtu se koristi nezavisni slučajni uzorak u svakoj od vremenskih točaka na kojem se provode isti mjerni instrumenti gdje se mjere iste varijable kako bi se rezultati iz različitih vremenskih točaka mogli uspoređivati.

Specifičnost rotacijskog panel nacrti je da se ponovljena mjerenja odvijaju na djelomično istom uzorku što znači da kod svake vremenske točke mjerenje se odvija na dijelu

ispitanika iz prethodne točke mjerenja i dijelu novih ispitanika. Odnosno, u svakoj vremenskoj točki dio ispitanika iz prethodne točke biva zamijenjen novim ispitanicima kako bi se smanjila vjerojatnost ugrožavanja valjanosti zbog osipanja ispitanika te umanjio učinak ponovljenih testiranja.

Posljednja vrsta longitudinalnog nacrtu koju navodi Menard (2008.) je longitudinalni panel nacrt. Ovaj nacrt najčešće podrazumijevamo kada govorimo o longitudinalnim istraživanjima. U ovom nacrtu koristimo isti uzorak u svakoj vremenskoj točki mjerenja. Značajnost ove vrste longitudinalnog nacrtu, posebice za temu ovog rada, je omogućavanje mjerenja i analize intraindividualnih promjena bilo u kognitivnom ili ponašajnom aspektu kod neke osobe.

Moguće je primijetiti kako se uobičajena definicija longitudinalnog istraživanja, mjerenje istih varijabli s istim mjernim instrumentima na istom uzorku ispitanika u dvije ili više vremenskih točaka, odnosi samo na longitudinalni panel nacrt dok je pojam longitudinalnih istraživanja šireg značenja.

Povijest longitudinalnog prikupljanja podataka započinje već sa izraelskim popisima stanovništva oko 1491 godine prije Krista, međutim, s obzirom na nepravilne intervale prikupljanja ne možemo govoriti o prvim longitudinalnim istraživanjima (Piccinin i Knight, 2017.).

Prvo longitudinalno istraživanje u obliku popisa stanovništva možemo pronaći 1665. godine u Novoj Francuskoj, današnji teritorij Kanade, gdje je kralj Luj XIV dao prikupljati podatke kao što su dob, spol, bračni status, djelatnost, posjed stoke i obrađivane zemlje kako bi pratio rast i razvoj svojih kolonija (Piccinin i Knight, 2017.).

Prethodno navedene prve longitudinalne studije odnosile su se na longitudinalne nacрте sveukupne populacije, u ovom slučaju popisi stanovništva. Nešto kasnije javile su se longitudinalne studije koje se odnose na longitudinalni panel nacrt, a pratile su fizički, kognitivni i emocionalni razvoj djece. Prva takva zabilježena longitudinalna studija slučaja je praćenje rasta dječaka svakih 6 mjeseci od 1759. do 1777. Mjerenje je bilježio Grof Philibert Gueneau de Montbeillard, dječakov otac, te su njegove zabilješke objavljene u Buffonovoj *Histoire Naturelle* (Tanner, 1989.; prema Piccinin i Knight, 2017.).

Najpoznatija po svojoj dugotrajnosti je svakako longitudinalna studija darovitih osoba Lewisa Termana pod nazivom Genetska istraživanja genija (Minton, 2019.).

Terman je započeo svoju longitudinalnu studiju 1921. godine sa uzorkom od 1 500 djece čiji je kvocijent inteligencije bio najmanje 135. Uz mjerenje varijabli kao što su akademsko postignuće, inteligencija također su bile mjerene i osobnost, karakteristike i interesi ispitanika. Ispitanike je pratio kroz razdoblje njihova djetinjstva, adolescencije, odraslog razdoblja pa sve do umirovljenja (Minton, 2019.). Njegova studija je pokazala kako su darovite osobe uz iznimna akademska i poslovna postignuća jednako tako i dobro prilagođeni i iznimno životno uspješni pojedinci, opovrgavajući na taj način dotadašnji mit o darovitim osobama kao nesretnim i neprilagođenim pojedincima (Milas, 2009.). Nakon smrti Lewisa Termana, njegovi suradnici su nastavili pratiti ispitanike iz početnog uzorka (Minton, 2019.), a od sveukupnog početnog uzorka do 2003. godine ostalo je 200 ispitanika (Piccinin i Knight, 2017.).

Važno je također spomenuti koje su to prednosti i nedostaci provođenja longitudinalnih istraživanja. U tom smislu Milas (2009.) kao prednost longitudinalnog istraživačkog nacrta navodi mogućnost praćenja vremenskog redoslijeda promjena što je vrlo važna značajka za provođenje kauzalne analize. Navodi kako je za istraživanje kauzalnosti potrebno ispuniti tri uvjeta; a) međusobna korelacijska povezanost dvije varijable, b) otklanjanje svih drugih mogućih hipoteza o uzrocima povezanosti među varijablama te c) da uzročna varijabla prethodi posljedičnoj varijabli što je moguće utvrditi samo longitudinalnim nacrtom.

Također u longitudinalnim istraživanjima svaki je ispitanik kontrola samom sebi te je moguće jasnije razlikovati stvarne promjene od slučajnih jer se mjerenje odvija na istim ispitanicima u nekoliko vremenskih točaka (Bergman i Magnusson, 1990.; Farrington, 1992.; Neuman i Wiegand, 2000.; prema Brković i sur., 2012.).

S obzirom na opsežnost i trajanje longitudinalnih istraživanja jedan od glavnih izazova istih je svakako velika količina materijalnih sredstva potrebnih za provođenje. Nadalje Milas (2009.) navodi i problem osipanja sudionika koji je svakako prijetnja unutarnjoj valjanosti budući je potrebno provoditi uzastopna mjerenja na istim ispitanicima kako bi ona bila usporediva. Isto tako jedan od izazova kod longitudinalnih istraživanja je svakako efekt testiranja budući se u različitim vremenskim točkama mjerenja primjenjuju isti ili slični mjerni instrumenti na istim ispitanicima.

3. Longitudinalna studija u kriminologiji

Od kakvog značaja i zašto nam je važno longitudinalno istraživanje u kriminologiji te koje su to prednosti i do kojih sve saznanja je moguće doći koristeći longitudinalne istraživačke nacрте u kontekstu proučavanja kriminoloških pojava.

S obzirom na područje kojim se kriminologija kao znanost bavi i svrhu njezina djelovanja, a budući je osnovni cilj longitudinalnih studija istražiti početak, tijek razvoja i prevalenciju određenog fenomena kod osoba različite životne dobi te proučavanje odnosa između ranijih i kasnijih životnih događaja (Farrington 2007.; prema Brković i sur., 2012.), možemo vidjeti koliko zapravo longitudinalna istraživanja mogu doprinijeti razvoju kriminologije kao znanosti i pomoći istoj kako bi odgovorila na neka ključna pitanja te preispitala donijete teorijske postavke o uzrocima kažnjivih ponašanja u svrhu preveniranja istih.

U tom smislu Loeber i Farrington (1994.; Farrington, 2003b; prema Farrington 2013.) navode kako glavna prednost longitudinalnih istraživanja leži u omogućavanju informacija o razvoju činjenja kaznenih djela kroz određeni period vremena, odnosno dob početka i prestanka činjenja kaznenih djela, njihovu učestalost i težinu, sveukupno trajanje kriminalne karijere, eventualnu specijalizaciju ili eskalaciju činjenja kaznenih djela. Također kroz longitudinalno istraživanje ispitanika možemo saznati važne informacije o intraindividualnim promjenama te određene rizične i zaštitne čimbenike kao i životne događaje koji su utjecali na činjenje kaznenih djela od strane ispitanika.

U većini slučajeva kada govorimo o longitudinalnim istraživanjima u kriminologiji, koriste se kohorte u istraživačkim nacртima kako bi mogli istražiti učestvovanje i učestalost u činjenju kaznenih djela. Međutim Loftin i McDowall (1988.) navode kako se studije slučaja isto tako mogu koristiti u longitudinalnom nacrtu i koristiti za proučavanje kako sudjelovanja u činjenju kaznenih djela tako i u učestalosti istih, a njihova glavna prednost je što iziskuju značajno manje materijalnih sredstava.

Najčešće prikupljeni podaci kod longitudinalnim istraživanjima u kriminologiji su službeni statistički podaci budući su nam lako dostupni, uvijek se bilježe statistike činjenja kaznenih djela, a možemo pronaći baze podataka o zaposlenju i zdravstvenom stanju kao i o bračnom statusu. Druga najčešća metoda prikuplja podataka je intervju, bilo strukturirani ili slobodnog stila omogućava nam široki spektar korisnih informacija. U tom

smislu Carlsson i Beckley (2012.) navode kako je za istraživanje kriminalnih karijera vrlo značajno koristiti mješoviti pristup odnosno kombinirati službene statističke podatke sa intervjuima jer iako službeni statistički podaci pružaju vrlo vrijedne informacije određeni nedostaci takvih podataka se mogu uspješno nadopuniti analizirajući intervjue.

Također s obzirom na svjesnost o postojanju tamne brojke kriminaliteta, moguće je raspravljati o pouzdanosti službenih statističkih podataka vezano uz informaciju o učestalosti činjenja kaznenih djela. Tako Farrington i Ttofi (2014.) navode kako je opseg počinjenih kaznenih djela i do 20 puta veći kada koristimo metodu samoiskaza u odnosu na službene podatke. Isto tako kod korištenja metode samoiskaza duljina kriminalne karijere je značajno veća u odnosu na službene statističke podatke.

Začeci longitudinalnog istraživanja se svakako mogu pronaći u jednoj od poznatijih i najstarijih longitudinalnih studija u području kriminologije autora Sheldon i Eleanor T. Glueck pod nazivom *Five Hundred Criminal Careers*. Radi se o uzorku od 500 ispitanika koji su u periodu od 1911. do 1921. godine napustili odgojnu ustanovu Massachusetts Reformatory. Ispitanici su praćeni prije slanja u odgojnu ustanovu, tijekom boravka ondje, nakon izlaska pod uvjetnim otpustom i 5 godina nakon izlaska iz odgojne ustanove (Maxfield, 1930.). Temeljem svoje longitudinalne studije Glueck i Glueck (1950.; prema Farrington, 2013.) su identificirali brojne rizične čimbenike značajne za delinkvenciju i predviđanje recidivizma kao i danjeg razvoja pojma kriminalne karijere.

Kada govorimo o kriminalnoj karijeri, uporaba pojma karijere u kriminološkim studijama započinje 1930. i 1931. godine djelima Clifforda R. Shawa *The Jack-Roller* i *The Natural History of Delinquent Career* gdje upotrebljava pojam karijere kako bi opisao kriminalne aktivnosti pojedine osobe tijekom određenog vremenskog perioda u svojim kvalitativnim istraživanjima. Dok u kvantitativnom istraživanju prvo korištenje pojma karijere nalazimo u već spomenutoj longitudinalnoj studiji autora Glueck i Glueck (1930.) *Five Hundred Criminal Careers* u smislu povijesti kriminalnih aktivnosti kod pojedinca (Kyvsgaard, 2004.).

Značajnost proučavanja kriminalne karijere pojedinca dobila je na važnosti kada su Wolfgang i sur. (1972.; prema Moffit, 1993.) došli do saznanja kako je samo 6% počinitelja odgovorno za 50% sveukupnih kaznenih djela počinjenih od strane ukupnog uzorka od 10 000 ispitanika. Također su pronašli kako je mali broja počinitelja koji su počinili najveći broj kaznenih djela ranije započeo sa činjenjem kaznenih djela i činio ih je

kroz duži period tijekom života. U tom smislu koristi se pojam ustrajnih počinitelja kaznenih djela („persistent offender“). Haapanen, Britton, Croisdale i Coebergh (2009.) navode kako se ne može nužno podrazumijevati da ustrajni počinitelji kaznenih djela su nasilniji i bolji u činjenju kaznenih djela, već ih treba promatrati kroz koncept neuspjeha, nedostatka volje ili nemogućnosti da budu uključeni u aktivnosti koje su u skladu sa društvenim normama.

Proučavajući kriminalnu karijeru pojedinaca kroz longitudinalna istraživanja mogu se dobiti mnogobrojni odgovori na kriminološka pitanja te u tom smislu adekvatnije planirati preventivne i tretmanske aktivnosti usmjerene posebice na počinitelje s visokom stopom počinjenih kaznenih djela.

Liberman (2008.) navodi neka od kriminoloških pitanja koja mogu biti istražena longitudinalnim istraživanjima kao na primjer „možemo li identificirati faktore rizika za počinjenje kaznenih djela koji se mogu promijeniti određenom intervencijom?“, „postoji li uobičajeni obrazac činjenja kaznenih djela kroz život pojedinca?“, „koji rani rizični čimbenici mogu predvidjeti delinkvenciju u adolescenciji?“ i „kako i koliko dobro možemo predvidjeti buduće kriminalno ponašanje mjereći rane faktore rizika?“.

Osim utvrđivanja osoba u riziku kao i prediktivnih rizičnih čimbenika longitudinalne studije, budući omogućavaju praćenje intraindividualne promjene kod osoba, mogu odgovoriti na pitanja o učinkovitosti intervencija, odnosno moguće je identificirati na koje to čimbenike rizika valja djelovati određenom intervencijom kako bi se postigli bolji rezultati u smislu preveniranja mogućih budućih kriminalnih aktivnosti.

Kada govorimo o longitudinalnim istraživanjima u kriminologiji na području Hrvatske možemo spomenuti samo jedan primjer. Radi se o longitudinalnom istraživanju pojave i razvoja delinkventnog ponašanja. Radi se o uzorku od 281 ispitanika u dobi od 8 – 13 godina koji su u tom trenutku, 1970. godine, prijavljeni zbog kaznenog djela počinjenog prije 14-te godine. Uzorak je praćen do 1981. godine, a prikupljeni su podaci o vrsti i učestalosti počinjenih kaznenih djela, zdravstvenom stanju, školskom uspjehu te obiteljskoj situaciji u svrhu identificiranja ranih rizičnih čimbenika koji bi mogli prognozirati nastavak ili prestanak daljnjeg delinkventnog ponašanja (Kljaić, 2007.).

Kljaić (2007.) u svom radu navodi mnogobrojne rizične čimbenike koji su u većoj mjeri zastupljeni kod ispitanika s dužim i težim delinkventnim ponašanjima gdje posebno

naglašava obiteljske rizične čimbenike kao što su zanemarivanje djeteta, smanjeni emocionalni kapacitet roditelja te socio-patološke pojave u obitelji.

4. Longitudinalne studije iz područja kriminalne karijere

Postoji mnogo longitudinalnih istraživanja u području kriminologije, u tom smislu je Liberman (2008.) u svom djelu *The Long View of Crime* nastojao objediniti dotad poznata longitudinalna istraživanja. U svom radu navodi 64 longitudinalno prikupljenih setova podataka koji uključuju istraživanja činjenja kaznenih djela, agresije ili antisocijalnog ponašanja.

Farrington (2013.) također ističe značajnost proučavanja kriminalne karijere kroz longitudinalna istraživanja budući nam ona „omogućavaju informacije o razvoju činjenja kaznenih djela kroz vremenski period, uključujući podatke o dobi početka i prestanka, učestalosti i težini kaznenih djela, trajanju kriminalne karijere, kontinuiranosti ili isprekidanosti činjenja kaznenih djela, specijalizaciji i eskalaciji. Također omogućavaju informacije o razvojnim razdobljima, utjecaju životnih događaja i utjecaju rizičnih i zaštitnih čimbenika u određenoj dobi na činjenje kaznenih djela u određenoj dobi“ (Loeber i Farrington 1994; Farrington 2003b; prema Farrington, 2013, str.456,457).

U nastavku bit će detaljnije prikazano nekoliko najznačajnijih longitudinalnih studija iz područja kriminalne karijere, njihov uzorak ispitanika, nacrt provedenog istraživanja, metodologija mjerenja te najznačajniji zaključci i doprinosi studije. U dodatku rada nalazi se i sistematična tablica navedenih longitudinalnih studija.

4.1. Glueck Delinquents Sample

Prva longitudinalna studija o kojoj će biti riječ je zapravo nastavno praćenje originalnog uzorka iz jedne od najpoznatijih longitudinalnih studija autora Glueck i Glueck (1930.) *Five Hundred Criminal Careers*.

Autori Laub i Sampson (2003.) su odlučili nastavno pratiti originalni uzorak iz prethodno spomenute studije u svrhu razumijevanja obrasca počinjenja kaznenih djela i drugih ponašanja kroz cjelokupni životni vijek pojedinaca koji su identificirani kao visoko rizični u djetinjstvu.

Ovaj rad je iznimno značajan u području longitudinalnog istraživanja kriminalne karijere budući je vrlo malo studija koje mogu izvještavati o sustavnom praćenju pojedinaca do njihove dobi umirovljenja, u ovom slučaju do dobi od 70 godina.

Također studije koje obuhvaćaju ovako dugačak period praćenja mogu odgovoriti na pitanja koliko dobro zapravo visoko rizični čimbenici mogu predvidjeti dugoročno činjenje kaznenih djela tijekom životnog vijeka pojedinca.

Laub i Sampson (2003.) su proučili cjelokupni opus radova vezanih za originalni uzorak i mjerenja koja su proveli Glueck i Glueck. Također su analizirali i rekonstruirali prikupljene podatke. Originalni uzorak ispitanika se sastojao od 500 delinkventnih dječaka u dobi od 10 do 17 godina te također 500 nedelinkventnih dječaka u dobi od 10 do 17 godina izjednačenih po dobi, rasi, etničkom podrijetlu, inteligenciji te socioekonomskom statusu. Svi ispitanici su prebivali na području Bostona.

U ovoj longitudinalnoj studiji autori Laub i Sampson (2003.) su kombinirali kvalitativnu i kvantitativnu metodu istraživanja. Odabravši uzorak od 500 ispitanika, koji su u prethodno provedenim mjerenjima bili delinkventni subuzorak, prikupili su podatke iz kriminalnih statistika te statistiku o umrlima iz originalnog uzorka. Vezano za kvalitativnu metodu istraživanja proveli su intervju o životnoj povijesti na određenom dostupnom dijelu uzorka te u analizi integrirali dobivene rezultate iz ranijih studija provedenih od strane Glueck i Glueck (1950., 1968.; prema Laub i Sampson, 2003.) koji su vršili mjerenja u tri vremenske točke u prosječnoj dobi od 14 godina, 25 godina i ponovno u dobi od 32 godine na istim ispitanicima.

S obzirom na veliki vremenski period od posljednjeg intervjua koji su ispitanici imali autori Laub i Sampson (2003.) su očekivano naišli na nekoliko problema u traženju svih ispitanika iz originalnog uzorka. Tako navode kako od originalnih 500 ispitanika, za njih 20 su izgubljeni podaci u prvom prijenosu podataka u Harvard Law School Library, 25 ispitanika nije praćeno u sve 3 vremenske točke, 225 ispitanika je umrlo, 49 ispitanika nije bilo moguće locirati, 40 ih je locirano, ali ne i kontaktiralo, 53 ih se nije odazvalo, 36 ih je odbilo sudjelovati te na kraju od kompletnog uzorka provedeni su intervjui sa 52 ispitanika.

Jedna od velikih prednosti ove studije je mogućnost praćenja varijabilnosti počinjenja kaznenih djela kroz skoro cijeli život pojedinca budući se radio o dobi od 7 do 70 godine života.

Ispitujući individualne putanje počinjenja kaznenih djela, odnosno putanje kriminalnih karijera svakog od ispitanika iz uzorka, Laub i Sampson (2003.) identificirali su 6 grupa počinitelja (Slika 1.) pokazujući da dobna krivulja kriminaliteta nije nepromjenjiva za sve tipove počinitelja niti za vrste kaznenih djela opovrgavajući time raniju tezu autora Hirschi i Gottfredson (1983.) u njihovom članku *Age and the Explanation of Crime*.

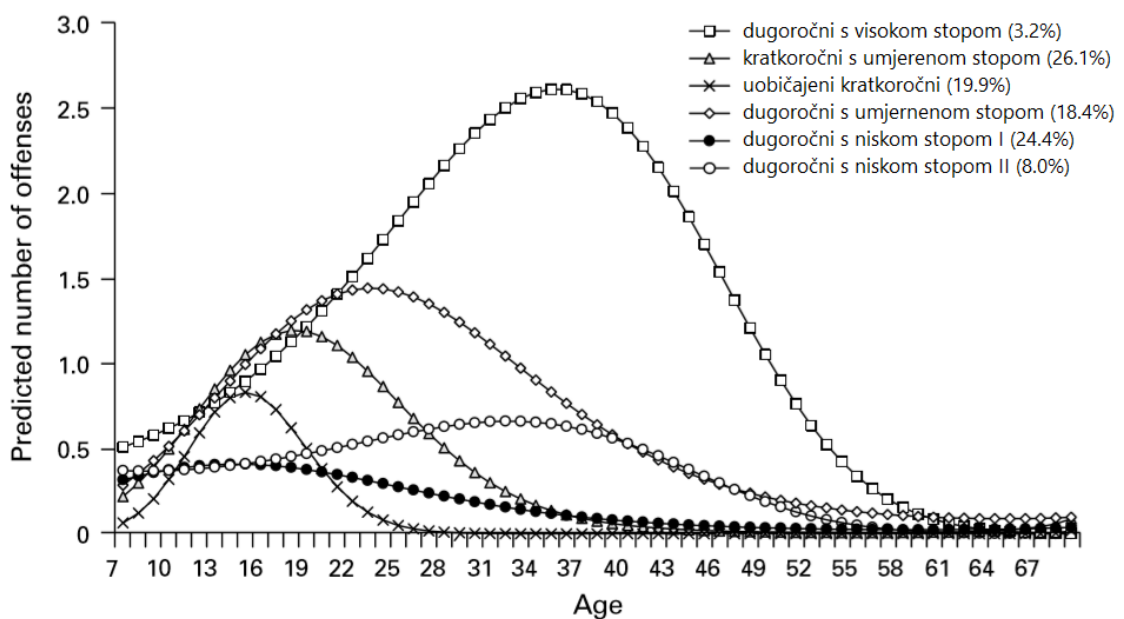

Figure 5.11 Offending trajectories for total crime: Ages 7 to 70

Slika 1. Različite putanja počinjenja kaznenih djela. (Laub i Sampson, 2003.)

Slika 1. prikazuje putanju počinjenja kaznenih djela za svaku od 6 grupa koje su definirali Laub i Sampson (2003.). U prvoj grupi (1) dugoročni s visokom stopom („high-rate chronic“) nalaze se počinitelji sa vrlo visokom stopom počinjenje kaznenih djela i vrlo dugačkom kriminalnom karijerom; drugu grupu (2) kratkoročni s umjerenom stopom („moderate-rate desister“) čine počinitelji umjereno visoke stope počinjenja kaznenih djela koji prestaju sa kriminalnom karijerom u odrasloj dobi; treća grupa (3) uobičajeni kratkoročni („classic desister“) počinitelja svojom učestalošću i trajanjem kriminalne

karijere prati dobnu krivulju kriminaliteta, odnosno nakon adolescencije prestaje sa činjenjem kaznenih djela; u četvrtoj grupi (4) dugoročni s umjerenom stopom („moderate-rate chronic“) nalaze se počinitelji s umjerenom visokom stopom počinjenja kaznenih djela te dugotrajnom kriminalnom karijerom; petu grupu (5) dugoročni s niskom stopom I („low-rate chronic I“) čine počinitelji kaznenih djela s niskom stopom činjenja kaznenih djela i dugotrajnom kriminalnom karijerom kao i grupu šest (6) dugoročni s niskom stopom II („low-rate chronic II“), međutim razlika u ove dvije grupe se nalazi u razdoblju odrasle dobi gdje je stopa počinjenja kaznenih djela veća za šestu grupu (6) dugoročni s niskom stopom II („low-rate chronic II“).

Također Laub i Sampson (2003.) navode kako se počinjenje kaznenih djela smanjuje s dobi bez obzira kojoj grupi počinitelja pripadali. Isto tako navode kako se putanje prestanka činjenja kaznenih djela ne mogu predvidjeti temeljem individualnih razlika i tipoloških obilježja iz djetinjstva. Autori nisu pronašli uvjerljive dokaze da je moguće predvidjeti grupu ustrajnih („persistent“) počinitelja temeljem rizičnih čimbenika tijekom djetinjstva i adolescencije.

U nastavku temeljem kvalitativnog oblika istraživanja Laub i Sampson (2003.) su pokušali odgovoriti na pitanje zašto počinitelji prestaju sa činjenjem kaznenih djela („desistance“). Navode kako je proces prestanka složen te uključuje kombinaciju individualnih izbora, situacijskog konteksta te strukturalnog utjecaja. Shodno tome identificirali su 4 vrste prekretnica koje ispitanici navode govoreći o prestanku činjenja kaznenih djela, a to su: brak, odlazak u vojsku, odgojna ustanova u smislu popravnih domova te promjena susjedstva. Svaka od tih prekretnica radi razliku između prošlosti i sadašnjosti, omogućava socijalnu kontrolu i podršku potrebnu za osobni razvoj, omogućava stvaranje strukture i rutine u svakodnevnim aktivnostima te daje priliku za osobnu transformaciju. A zanimljiv podatak je da nije pronađena razlika u prestajanju činjenja kaznenih djela između nasilnih i nenasilnih maloljetnih počinitelja kaznenih djela.

Vezano za grupu ustrajnih počinitelja kaznenih djela („life-course persisters“) koje Moffit (1993.) definira kao malu grupu počinitelja koji čine kaznena djela tijekom svake razvojne faze u životu, autori Laub i Sampson (2003.) navode kako se njihova obilježja iz djetinjstva po ničemu ne razlikuju od počinitelja koji su prestali sa činjenjem kaznenih djela nakon adolescencije. Autori ovo saznanje objašnjavaju na način da u svakoj fazi života, djetinjstvu, adolescenciji, odrasloj dobi, postoji nešto što podržava uključenost u

kriminalne aktivnosti. Provedeni intervjui su pokazali kako je svim ustrajnim počiniteljima zajednička nestabilnost vezana za posao, brak i prebivalište, neuspjeh u školi ili vojsci te duži periodi na izdržavanju kazne zatvora. S obzirom na to bili su u većem dijelu u kontaktu sa devijantnim pojedincima sličnima sebi, zatvorskim ustanovama te kriminalnim organizacijama.

Uz ove dvije kategorije Laub i Sampson (2003.) su identificirali i treću grupu počinitelja iz svog subuzorka s kojima su provodili intervjue, koji ne pripadaju ni jednoj od navedene dvije kategorije. Ispitanike u ovoj grupi podijelili su na 3 podgrupe, a to su: (a) počinitelji s kasnijim nasilnim početkom („late onset of violence offenders“) koji su prvi puta uhićeni za nasilno djelo nakon 35. godine života; (b) počinitelji s kasnijim prekidom („late desisters“) koji su prestali sa činjenjem kaznenih djela u kanim dvadesetim ili tridesetim; (c) počinitelji s isprekidanim činjenjem kaznenih djela („intermittent offenders“).

Tijekom provedenih intervjua sve grupe počinitelja su se osvrnule na prethodno spomenute prekretnice tijekom životnog vijeka. Oni koji su prestali sa činjenjem kaznenih djela identificirali su i iskoristili strukturalne prekretnice u svom životu, dok ustrajni počinitelji kaznenih djela navode kako su imali manje spomenutih prekretnica ili ih nisu znali iskoristiti kada bi se one prezentirale (Laub i Sampson, 2003.).

4.2. Cambridge Study in Delinquent Development

Radi se o prospektivnoj longitudinalnoj studiji koja proučava razvoj antisocijalnog i kriminalnog ponašanja. U ovoj studiji imamo uzorak od 411 ispitanika. Kriterij za odabir je bila dob ispitanika koja je bila 8 i 9 godina te činjenica da su pohađali jednu od 6 osnovnih škola koja se nalazila u određenom radijusu od istraživačkog ureda. Što znači da je to bila ukupna populacija dječaka u dobi od 8 i 9 godina na tom zadanom geografskom području. Što se tiče osipanja ispitanika, do dobi od 40 godina njih 10 od 411 je umrlo, dok je njih 28 od 411 bilo na izdržavanju kazne zatvora u nekom periodu tijekom trajanja istraživanja (Piquero i sur., 2007.).

Ispitanici su intervjuirani u dobi od 8-9, 10-11, 14-15, 16, 18, 21, 25 i 32 godine. Također proveden je intervju sa roditeljima ispitanika te je proveden upitnik sa učiteljima ispitanika u nekoliko vremenskih točaka. U svakoj vremenskoj točki istraženi su službeni podaci o počinjenju kaznenih djela, a posljednja vremenska točka praćenja službenih

podataka je prikupljena kada je većina ispitanika bila u dobi od 40 godina (Piquero i sur., 2007.).

Piquero i sur. (2007.) temeljem studije izvještavaju o sljedećim rezultatima. Prevalencija počinjenja kaznenih djela s obzirom na dob je bila najviša u dobi od 17 godina te je s porastom dobi bila u opadanju. Vezano za kumulativnu prevalenciju ubrzano je rasla kroz period adolescencije te nakon toga njezin rast se usporio, do dobi od 40 godina 39.9% uzorka je počinilo barem jedno kazneno djelo. Učestalost počinjenja kaznenih djela također je bila najviša u adolescenciji u dobi od 16 godina gdje je zadržala trend do dobi od 22 godine, a nakon toga bila u blagom opadanju. Shodno navedenome najučestalije činjenje kaznenih djela bilo je u dobi od 16 do 18 godina gdje je u tom periodu počinjeno 25.65% kaznenih djela od ukupno 760 počinjenih kaznenih djela zabilježenih tijekom cijele studije.

Nadalje autori navode kako je rani početak činjenja kaznenih djela (u dobi manjoj od 14 godina) vezan u veći broj počinjenih kaznenih djela, samim time i veću učestalost činjenja kaznenih djela. Iako rani početak činjenja kaznenih djela nije prediktor počinjenja nasilnih kaznenih djela, veliki broj počinjenih kaznenih djela jest, što znači da posredno rani početak činjenja kaznenih djela dovodi do većeg broja počinjenih kaznenih djela što povećava vjerojatnost za počinjenje i nasilnih kaznenih djela. Također nije pronađen dokaz o postojanju specijalizacije kod činjenja kaznenih djela.

Autori Piquero i sur. (2007.) usporedili su prospektivno prikupljenu dob počinjenja prvog kaznenog djela sa retrospektivno prikupljenim istim podacima te službenim statističkim podacima. Kod retrospektivno prikupljenih podataka ispitanici su se rijetko prisjećali točne dobi prvog počinjenog kaznenog djela posebice ako se radilo o lakšem kaznenom djelu. Uspoređujući prospektivno prikupljene podatke sa službenim podacima navodi se kako je dob prvog počinjenja kaznenog djela prospektivno prikupljena uvijek manja od dobi zabilježene u službenim podacima.

U ovoj studiji je također ispitivana uloga suučesništva u počinjenju kaznenog djela. Počinitelji koji su počinili kazneno djelo u suučesništvu povezani su sa dužom kriminalnom karijerom, ranijim početkom činjenja kaznenih djela i većim brojem sveukupno počinjenih kaznenih djela. Također zabilježeno je da počinjenje kaznenog djela u suučesništvu opada s porastom dobi. Isto tako kaznena djela kao što su provala i razbojništvo najčešće su počinjena u suučesništvu.

S obzirom na ustrajnost u činjenju kaznenih djela, Piquero i sur. (2007.) navode kako je 12.89% cjelokupnog uzorka, odnosno 32.3% uzorka počinitelja kaznenih djela odgovorno za 72.89% sveukupno počinjenih kaznenih djela do dobi od 40 godina. Kao što je i očekivano ustrajni počinitelji kaznenih djela su imali raniji početak činjenja kaznenih djela, dužu kriminalnu karijeru, kasniju dob prilikom počinjenja posljednjeg kaznenog djela te je bila veća vjerojatnost da su činili veći broj različitih kaznenih djela. Autori su također izračunali vjerojatnost recidivizma i došli do saznanja kako s prva tri počinjena kaznena djela vjerojatnost recidiva raste te s četvrtim počinjenim kaznenim djelom ostaje stabilna i iznosi 84.5%.

Piquero i sur. (2007.) istražujući putanje činjenja kaznenih djela, odnosno kriminalne karijere ispitanika, identificirali su 5 grupa, odnosno 5 različitih modela putanji kriminalne karijere (Tabela 1.).

Tabela 1. Pet različitih modela putanji kriminalne karijere

Naziv	Postotak uzorka	Opis
(1) ne-počinitelji („non offenders“)	62.3%	vrlo niska/jednaka nuli stopa počinjenja kaznenih djela
(2) niski vrhunac u adolescenciji („low adolescence peak“)	18.6%	niska stopa počinjenja kaznenih djela s najvećom frekvencijom počinjenja kaznenih djela u adolescenciji
(3) dugoročni s niskom stopom („very low rate chronics“)	11.3%	vrlo niska, ali stabilna stopa počinjenja kaznenih djela
(4) visoki vrhunac u adolescenciji („high adolescence peak“)	5.4%	vrlo visoka stopa činjenja kaznenih djela tijekom adolescencije s brzim opadanjem u ranoj odrasloj dobi
(5) dugoročni s visokom stopom („high-rate chronics“)	2.5%	vrlo visoka i stabilna stopa počinjenja kaznenih djela tijekom perioda praćenja

(Piquero i sur., 2007.)

Pripadnost pojedinoj skupini mogla se već razlikovati u dobi od 10 godina s obzirom na stopu počinjenja kaznenih djela. Shodno i dosadašnjim saznanjima počinitelji iz grupe (5) dugoročni s visokom stopom („high-rate chronic“), odnosno vrlo visoke i stabilne stope počinjenja kaznenih djela odgovorni su za 20% ukupno počinjenih kaznenih djela

cjelokupnog uzorka. Duljina njihove kriminalne karijere je prosječno bila 20 godina s počekom u dobi od 13 godina i posljednjim zabilježenim kaznenim djelom (tijekom ove studije) u dobi od 35 godina.

Vezano za prisutnost rizičnih čimbenika, Piquero i sur. (2007.) izvještavaju o tome kako postoji dokaz da grupa (4) počinitelji s visokim vrhuncem u adolescenciji („high adolescence peak“) i grupa (5) dugoročni počinitelji s visokom stopom („high-rate chronics“) imaju daleko više zabilježenih rizičnih čimbenika i okolinskih i individualnih u odnosu na preostale tri grupe. Značajna razlika je pronađena i između grupe (1) nepočinitelji („non offenders“) i ostalih grupa s obzirom na okolinske rizične čimbenike kriminalnog dosjea roditelja i lošeg stambenog smještaja te individualnih rizičnih čimbenika prkosnog ponašanja, nepoštivanja i pohađanja škole u smislu da kod ispitanika iz grupe (1) nepočinitelji („non offenders“) nisu bili prisutni ti rizični čimbenici.

Praćenje trajanja kriminalne karijere u ovoj studiji je pokazalo kako je prosječno vrijeme trajanja 7 godina, ako iz uzorka isključimo one koji su počinili samo jedno kazneno djelo prosječno trajanje kriminalne karijere iznosi 10 godina. I dok je većina kriminalnih karijera kratkog trajanja, 40% kriminalnih karijera je bilo u trajanju do 2 godine, njih 9% je bilo u trajanju dužem od 20 godina. Vezano za neke individualne razlike u trajanju kriminalne karijere studija je pokazala kako oni koji su u određenom trenutku bili na izdržavanju kazne zatvora imali su dužu kriminalnu karijeru, isto tako počinitelji nasilnih kaznenih djela su imali dužu kriminalnu karijeru u odnosu na počinitelje nenasilnih kaznenih djela. Sukladno tome, uzimajući u obzir prosječno trajanje kriminalne karijere pojedinca od 10 godina, možemo reći kako su kazne zatvora u trajanju dužem od 20 godina u principu nepotrebno trošenje resursa (Piquero i sur., 2007.).

4.3. Criminal Career and Life-course Study, Dutch Conviction Cohort

U ovoj longitudinalnoj studiji uzorak čini 4% svih osuđenih 1977. godine u Nizozemskoj, odnosno veličina uzorka je 5 164 ispitanika u dobi od 12 do 72 godine koji su praćeni u razdoblju od 1977. do 2003. godine. Podaci su prikupljeni putem službenih statistika te je važno napomenuti da je za sve ispitanike rekonstruirana kriminalna povijest i prije 1977. godine ukoliko su je imali. Svrha ovog istraživanja su u osnovi bile putanje kriminalnih karijera pojedinaca te koliko se one razlikuju s obzirom na ustrajnost u činjenju kaznenih djela, vrsti počinjenih kaznenih djela, životnim okolnostima te postoji li dokaz o tome da počinitelji ustrajni u činjenju kaznenih djela čine više nasilnih kaznenih djela (Blokland, Nagin i Nieuwbeerta, 2006.).

Blokland i sur. (2006.) navode kako je s obzirom na individualnu putanja kriminalne karijere sve počinitelje razdijeliti u 4 grupe koje su prikazane u Tabeli 2.

Tabela 2. Četiri različita modela putanji kriminalne karijere

Naziv	Postotak uzorka	Opis
(1) povremeni počinitelji („sporadic offenders“)	70.9%	nekoliko ili samo jedno počinjeno kazneno djelo
(2) kratkoročni s niskom stopom („low-rate desisters“)	21.7%	stopa počinjeni kaznenih djela prati dobnu krivulju kriminaliteta sa nižim vrhuncem
(3) kratkoročni s umjerenom stopom („moderate-rate desisters“)	5.7%	stopa počinjenih kaznenih djela prati dobnu krivulju kriminaliteta sa višim vrhuncem
(4) dugoročni s visokom stopom („high-rate persisters“)	1.6%	vrlo visoka učestalost u činjenju kaznenih djela posebice u odrasloj dobi

(Blokland i sur., 2006.)

Također Blokland i sur. (2006.) napominju kako nema dokaza o prestanku kriminalne karijere kod četvrte grupe vrlo ustrajnih počinitelja („high-rate persisters“) kaznenih djela čak ni u kasnoj odrasloj i umirovljeničkoj dobi. Isto tako rezultatima istraživanja je pokazano da iako vrlo ustrajni počinitelji kaznenih djela počine ukupno više nasilnih

kaznenih djela od ostale dvije grupe, u principu se više specijaliziraju za imovinska kaznena djela. Veliki broj nasilnih kaznenih djela možemo pripisati vrlo učestalom činjenju kaznenih djela, dok je zapravo kod ove vrste počinitelja frekvencija počinjenja imovinskih delikata puno veća. Isto tako s dobi se počinjenje imovinskih kaznenih djela povećava dok se ostale vrste kaznenih djela smanjuju kod ustrajnih počinitelja kaznenih djela. U najstarijoj grupi imovinska kaznena djela su i do 2 puta češća nego u dobnoj skupini od 18 do 24 godine.

Vezano za ostale životne okolnosti primijećena je veća vjerojatnost nezaposlenosti, korištenja sredstva ovisnosti (ali ne i alkohola) i smrti u mlađoj dobi (prosječna dob smrti 37.1 godina) kod vrlo ustrajnih počinitelja kaznenih djela, također manja vjerojatnost da su bili u braku ili imali djecu i manje je vjerojatnije da su bili ženskog spola (Blokland i sur., 2006.).

Kada govorimo o korištenju sredstava ovisnosti Chaiken i Chaiken (1982.; prema Weis, 1986.) navode kako ustrajni počinitelji kaznenih djela počinju sa uporabom droge još u adolescenciji te u skladu sa porastom količine droge koju zloupotrebjavaju raste i njihova kriminalna aktivnost.

Budući je uzorak imao vrlo veliki raspon dobi te je socio-kulturalni kontekst (period od 1924. do 2002.) bio uvelike različit Blokland i sur. (2006.) su podijeli kompletni uzorak u 3 kohorte s obzirom na životnu dob u 1977.-oj godini. U prvoj skupini su se nalazili oni u dobi od 12 do 21 godine, u drugoj od 22 do 31 godine te u trećoj 32 godine i više. Za svaku kohortu je napravljena podjela u 4 grupe s obzirom na različite putanje kriminalne karijere pojedinaca te su rezultati pokazali kako su kohorte imale slične putanje te je jedina razlika bila u ukupno počinjenom broju kaznenih djela, odnosno treća kohorta je imala značajno veći broj ukupno počinjenih kaznenih djela s obzirom na prethodne dvije.

Blokland i sur. (2006.) također naglašavaju kako je vrlo važno kontrolirati smrtnost i izdržavanje kazne zatvora kod određenih ispitanika kako bi mogli razlikovati voljni od prisilnog prestanka kriminalne karijere jer ne kontroliranje takvih podataka može značajno utjecati na rezultate vezane za vrste putanja kriminalnih karijera kod počinitelja kaznenih djela. Tome ide u prilog i navedeni podatak da vrlo ustrajni počinitelji kaznenih djela prosječno provedu 25% svog života na izdržavanju kazne zatvora.

4.4. The Stockholm Life Course Project

Ova longitudinalna studija se sastoji zapravo od nekoliko različitih uzoraka koji nisu praćeni na potpuno isti način. Glavni cilj ove studije je proučavanje različitih dimenzija kriminalne karijere, odnosno njen početak, razlog ustrajanja u činjenju kaznenih djela te razlog prestajanja činjenja kaznenih djela. Postoje tri proučavane populacije u okviru ove studije, Clientele Boys, Ska Boys i §12 Youth (Carlsson, 2014.). Ovdje će biti prikazani podaci za skupinu Clientele Boys i §12 Youth budući su u ove dvije skupine prikupljeni podaci u tri vremenske točke mjerenja.

Ispitanici u skupini Clientele Boys su rođeni u razdoblju od 1930. do 1950. godine. Uzorak čine 287 dječaka u dobi od 8 – 16 godina rođeni u Stockholmu. Od ukupnog uzorka 192 ih je počinilo kazneno djelo prije petnaeste godine (Carlsson, 2014.). Sljedeća točka mjerenja odvila se nakon 20 godina, Sarnecki (1985.; prema Carlsson, 2014.) dijeli originalni uzorak u dvije grupe: D1(n=131) ispitanici koji su počinili jedno kazneno djelo prije 15-te godine i D2(n=61) ispitanici koji su počinili dva ili više kaznenih djela prije 15-te godine. U toj vremenskoj točki prikupljeni su službeni podaci o zdravlju, obrazovanju, povijesti zapošljavanja, kriminalnoj povijesti, uporabi droga i uvjetima stanovanja. Također provedeni su djelomično strukturirani intervjui sa 199 ispitanika. I treća vremenska točka mjerenja se odvila 2010. godine kada su prikupljeni službeni podaci za cjelokupni uzorak (n=287) vezani za kriminalnu povijest, zdravstveno stanje, povijest zapošljavanja i druge što je omogućilo praćenje kriminalnih karijera pojedinaca do dobi od 59 godina. Isto tako provedeni su intervjui sa 30 ispitanika iz originalnog uzorka (Carlsson, 2014.).

Druga skupina, §12 Youth sastojala se od 420 ispitanika od kojih su 298 bili muškog, a 122 ženskog spola rođenih 1969. – 1974. godine i bili u domovima za odgoj u periodu od 1990. do 1994. godine. Sljedeća točka mjerenja odvila se 1998./1999. godine kada je originalni uzorak bio u dobi od 24 do 29 godina te je 132(31%) ispitanika intervjuirano. Treća točka mjerenja je bila 2010. godine kada su prikupljeni službeni podaci za cjelokupni uzorak (n=420) te su provedeni intervjui sa 45 ispitanika od 132 koji su sudjelovali u drugoj točki mjerenja (Carlsson, 2014.).

Kada govorimo o rizičnim čimbenicima Carlsson (2014.) navodi kako su originalni uzorak iz skupine Clientele Boys podijeli u 4 grupe po visini rizičnosti te je prevalencija učestalosti činjenja kaznenih djela bila u skladu s očekivanjima. Odnosno visoko rizični

ispitanici su imali veću prevalenciju činjenja kaznenih djela tijekom svoje kriminalne karijere. Međutim pronađen je veliki stupanj heterogenosti koji ne može biti objašnjen samo pomoću rizičnih čimbenika prisutnih u djetinjstvu i adolescenciji. Prestajanje sa činjenjem kaznenih djela kod visoko rizičnih ispitanika moguće je objasniti promjenom slike o sebi u kombinaciji sa okolinskim čimbenicima kao što su zaposlenje i obitelj. Suprotno tome nisko rizični ispitanici mogu ipak ustrajati u činjenju kaznenih djela uslijed slabljenja socijalne strukture u kombinaciji sa konzumiranjem droge.

Prethodno navedeno nam ukazuje na vrlo važnu informaciju kako uobičajena procjena rizika u djetinjstvu i adolescenciji, iako može biti od velike pomoći, nije dovoljna za predviđanje putanje individualne kriminalne karijere. Stoga ovakve longitudinalne studije koje su uz kvantitativne podatke sadrže i kvalitativno prikupljene podatke, uvelike mogu doprinijeti razumijevanju procesa i predviđanju kriminalne karijere pojedinca.

Vezano za prekretnice („turning points“) Carlsson (2014.) navodi kako osnivanje obitelji, zapošljavanje ili odlazak u vojnu službu nisu same po sebi prekretnice koje dovode do prestanka kriminalne karijere, već mogu biti dio koji sačinjava prekretnicu doprinoseći drugim promjenama, na primjer promjeni u socijalnoj kontroli, rutini ili slici od sebi, koje su važne za prestanak kriminalne karijere.

Carlsson (2014.) u svom radu također ističe važnost razumijevanja fenomena isprekidanosti („intermittency“) kriminalne karijere, odnosno takozvana zig-zag putanja kriminalne karijere pojedinca. Navodi kako možemo učiti dvije skupine počinitelja koji imaju određene značajne prekide kriminalne karijere te nastavke iste. Prva skupina počinitelja prestaje s činjenjem kaznenih djela na neko vrijeme, odnosno uzima „pauzu“ te taj prekid nije povezan ni sa kakvom promjenom u životnom okruženju pojedinca. Dok druga skupina počinitelja prestaje sa činjenjem kaznenih djela uz želju za promjenom, međutim ne uspijeva u procesu suzdržavanja te se vraća činjenju kaznenih djela nastavljajući svoju kriminalnu karijeru.

4.5. The Danish Longitudinal Study

Ova studija je retrospektivna longitudinalna studija budući su podaci za ukupan uzorak ispitanika prikupljeni retrospektivno putem službenih statističkih podataka Danske. Radi se o slučajnom uzorku opće populacije Danske, a veličina uzorka odgovara 1/15 Danske populacije. Konkretno radi se o 333 742 ispitanika u dobi od 15 do 100 godina koji su praćeni u razdoblju od 13 godina, od 1979 do 1991 godine, od toga 44 698 ispitanika ima barem jedno počinjeno kazneno djelo. Podaci su prikupljeni iz dvije vrste službenih statistika, statistika o počinjenom kriminalitetu te statistika o zapošljavanju („crime statistic register“ i „workforce register“) (Kyvsgaard, 2004.).

Sama autorica Kyvsgaard (2004.) napominje kako ovo istraživanje sadrži metodološka obilježja i longitudinalnog i transverzalnog istraživanja budući se radi o prikupljanju podataka u samo jednoj vremenskoj točki, ali za veliki period vremena. Isto tako budući je uzorak sastavljen od velikog raspona dobi, konstruiran je subuzorak čija je dob početkom praćenja 1979. godine bila 14-15 godina kako bi bilo moguće pratiti tijekom kriminalne karijere tih pojedinaca od početka („onset“). Veličina tog uzorka je 3 287 ispitanika.

Vezano za prevalenciju kriminaliteta govori se o 2.5% danske populacije u dobi većoj od 15 godina registrirano je kao počinitelj kaznenog djela u svakoj godini tijekom praćenja. Iako prevalencija činjenja kaznenih djela s obzirom na dob prati poznatu dobnu krivulju kriminaliteta autorica Kyvsgaard (2004.) smatra kako ne možemo tvrditi da je nepromjenjiva budući na nju utječu demografske promjene, intergeneracijske razlike u kriminalnoj sklonosti, nacionalne razlike u kaznenom pravu i vrstama kaznenih djela. S obzirom da su u ovom uzorku uključeni ispitanici i ženskog spola možemo govoriti o razlikama u prevalenciji činjenja kaznenih djela s obzirom na spol. Žene kasnije započinju sa kriminalnom karijerom i njihova je prevalencija činjenja kaznenih djela značajno niža s obzirom na muškarce, nikada ne prelazi 2% i prilično je stabilna s obzirom na dob. Kada govorimo o radnom odnosu, podaci su pokazali kako je prevalencija činjenja kaznenih djela i do 10 puta veća kod osoba koje nisu u radnom odnosu naspram zaposlenih. Također s obzirom na dob krivulja prevalencije kod nezaposlenih raste što govori da je veći negativni efekt nezaposlenosti u odrasloj dobi u odnosu na adolescenciju.

S obzirom na dob početka kriminalne karijere postoje značajne razlike u odnosu na spol. Kod muškaraca je 3 puta veća vjerojatnost da će počiniti prvo kazneno djelo prije 18te godine nego u ranim dvadesetima, dok kod žena ne postoji razlika u vjerojatnosti

počinjenja prvog kaznenog djela s obzirom na dob. U ovoj studiji nije pronađen dokaz da rani početak kriminalne karijere rezultira dužom, opsežnom i ozbiljnijom kriminalnom karijerom. Svakako postoji vjerojatnost da će počinitelji sa ranijim početkom činjenja kaznenih djela imati dužu kriminalnu karijeru, međutim veća dob prilikom počinjenja prvog kaznenog djela ne predviđa razlikovanje vezano za ustrajnost kod činjenja kaznenih djela (Kyvsgaard, 2004.).

Kada govorimo o recidivizmu rezultati ove studije pokazuju kako više od polovice počinitelja kaznenih djela je počinilo samo jedno kazneno djelo, dok $\frac{3}{4}$ kaznenih djela budu počinjenje od strane osoba koje su već prethodno počinile barem jedno kazneno djelo. Prosječno trajanje kriminalne karijere u ovom uzorku je 5 godina, a ukoliko promatramo samo one koji su počinili dva ili više kaznena djela prosječna duljina kriminalne karijere iznosi 7 godina. Također možemo razlikovati duljinu kriminalne karijere s obzirom na dob, spol i zaposlenost gdje stariji počinitelji, žene i zaposlene osobe u načelu imaju kraću kriminalnu karijeru za razliku od mlađih počinitelja, muškaraca i dugotrajno nezaposlenih osoba (Kyvsgaard, 2004.).

Kyvsgaard (2004.) navodi kako najveću stopu prestajanja činjenja kaznenih djela možemo primijetiti kod najmlađih i najstarijih počinitelja kaznenih djela. Očekivano stopa prestanka činjenja kaznenih djela je veća kod žena i zaposlenih osoba nego kod muškaraca i dugotrajno nezaposlenih osoba.

Vezano za specijalizaciju ka pojedinim vrstama kaznenih djela, Kyvsgaard (2004.) navodi kako nije bilo moguće primijetiti određeni trend, štoviše individualna učestalost u činjenju kaznenih djela je podrazumijevala veći broj različitih kaznenih djela. Tendenciju ka specijalizaciji je moguće primijeti samo kod seksualnih kaznenih djela te imovinskih kaznenih djela. Specijalizacija je češća kod starijih počinitelja, žena i počinitelja s niskom stopom učestalosti počinjenja kaznenih djela za razliku od mlađih počinitelja, muškaraca i počinitelja s visokom stopom učestalosti počinjenja kaznenih djela.

Individualnu učestalost u činjenju kaznenih djela možemo povezati sa težinom počinjenih kaznenih djela, odnosno veća je vjerojatnost da će počinitelji koji duže i učestalije čine kaznena djela, činiti i teža kaznena djela. Kod počinitelja sa kraćom kriminalnom karijerom može se primijetiti deeskalacija, dok kod počinitelja sa izrazito dugom kriminalnom karijerom prvotno nastupa eskalacija, zatim je težina kaznenih djela neko

vrijeme stabilan da bi naposljetku nastupila deeskalacija, otprilike u dobi od 30 godina (Kyvsgaard, 2004.).

5. Analiza

U ovom poglavlju bit će sumirani rezultati opisanih studija u svrhu međusobne usporedbe vezano za razlike i sličnosti opisanih longitudinalnih studija. Također bit će istaknuti važni doprinosi kao i zanimljivi pronalasci navedenih longitudinalnih studija.

Važno je spomenuti kako iako mnogobrojne, longitudinalne studije u kriminologiji ne obuhvaćaju često cijeli životni vijek pojedinca, odnosno počinitelja kaznenih djela te se često ograničavaju sa najvećom dobnom granicom od 40 ili 50 godina pod pretpostavkom da svi počinitelji kaznenih djela tijekom tog razdoblja prestaju sa kriminalnom karijerom. Jasno je da su i mnoga istraživanja ograničena sa veličinom i dobnim rasponom uzorka budući je vrlo zahtjevno pratiti cijeli životni vijek pojedinca te zahtijeva mnogobrojne resurse i nekoliko generacija istraživača zainteresiranih za provođenje takvih istraživanja. Shodno tome možemo primijetiti i da u novije vrijeme provođenje takvih istraživanja postaje dostupnije budući nam elektroničke pohrane podataka omogućavaju iznimno lakši pristup službenim statistikama i podacima temeljem kojih možemo provesti longitudinalna istraživanja.

Važnost uzimanja uzorka u što većem dobnom rasponu možemo vidjeti u jednoj od spomenutih studija Criminal Career and Life-course Study, Dutch Conviction Cohort autora Blokland i sur. (2006.) gdje su mogli uočiti da postoje vrlo ustrajni počinitelji kaznenih djela koji u principu ne prestaju sa svojom kriminalnom karijerom čak ni u najstarijoj dobi.

Velika većina longitudinalnih studija koja istražuje kriminalnu karijeru te različite putanje činjenja kaznenih djela kod pojedinaca je prepoznala kako postoji nekoliko različitih grupa počinitelja koji imaju slične putanje u kriminalnoj karijeri. U poglavlju 4 za svako istraživanje navedene su grupe, odnosno modeli različitih putanja kriminalnih karijera u koje su raspoređeni ispitanici iz uzorka. Isto tako i Barnett, Blumstein i Farrington (1987.) navode dvije grupe ("frequents" i "occasionals") počinitelja kaznenih djela koristeći uzorak iz Cambridge Study in Delinquent Development u svom radu *Probabilistic Models of Youthful Criminal Careers* gdje se bave metodologijom kreiranja grupa za različite putanje kriminalnih karijera.

Kada govorimo o rizičnim čimbenicima i njihovoj mogućnosti predviđanja putanje i učestalosti kriminalne karijere kod pojedinaca, mnogi autori (Piquero i sur., 2007.; Murray i Farrington, 2010.; Carlsson, 2014.; Jolliffe, Farrington, Piquero, Loeber i Hill, 2017.) se slažu oko činjenice da veći broj rizičnih čimbenika u djetinjstvu i adolescenciji može pokazati

distinkciju između počinitelja kaznenih djela i onih koji ne čine kaznena djela. Međutim kada govorimo o predviđanju putanje nečije kriminalne karijere nije pronađen dokaz o postojanju specifičnih rizičnih čimbenika za određenu grupu počinitelja kaznenih djela (Jolliffe i sur., 2017.).

Iako se istraživanja u velikom dijelu najčešće bave dugoročnim čimbenicima rizika van der Laan, Blom i Kleemans (2009.) naglašavaju kako je od iznimne važnosti uzeti u obzir i kratkoročne (situacijske) čimbenike rizika budući su oni u mogućnosti dodatno objasniti veću učestalost činjenja kaznenih djela te su pokazali kako je moguće analizom situacijskih rizičnih čimbenika razlikovati počinitelje koji učestalo čine kaznena djela od onih koji to rade rjeđe.

Postoje mnogobrojni prepoznati rizični čimbenici i proučavanjem istih saznajemo vrlo vrijedne podatke i povećavamo mogućnosti predviđanja daljnjeg tijeka nečije kriminalne karijere, međutim važno je također obratiti pozornost na distinkciju između uzročnih i posljedičnih rizičnih čimbenika.

U mnogim studijama često se traži odgovor na pitanje zašto počinitelji prestaju sa činjenjem kaznenih djela?. Farrall i Calverley (2006.) navode kako proces prestajanja sa činjenjem kaznenih djela, odnosno prekid kriminalne karijere ovisi i povezan je sa mnogobrojnim čimbenicima koji su većinom povezani sa stjecanjem neke vrijednosti (zaposlenje, obitelj) koja inicira početak promjene i reevaluaciju svoje osobnosti i slike o sebi.

U tom smislu Carlsson (2012.) ističe kako je koncept prekretnica („turning points“) vrlo koristan za objašnjavanje prestanka kriminalne karijere. Iako ističe kako prekretnice samo posredno doprinose promjeni budući su one zapravo okidači koji potiču promjene u socijalnoj kontroli, svakodnevnim aktivnostima i slici o sebi koje zatim utječu na prestanak činjenja kaznenih djela.

Baveći se prekretnicama vezanim za proces prestanka činjenja kaznenih djela (Theobald i Farrington, 2009.) su istraživali utjecaj stupanja u brak na učestalo činjenje kaznenih djela. Pronašli su kako postoji značajno opadanje u učestalosti počinjenih kaznenih djela nakon stupanja u brak. Također efekt stupanja u brak je ovisio i o dobi počinitelja, tako se kod počinitelja koji su u ranoj i srednjoj životnoj dobi stupili u brak smanjila učestalost činjenja kaznenih djela za razliku od počinitelja koji su stupili u brak u kasnijoj životnoj dobi.

Longitudinalne studije iz područja kriminalne karijere omogućavaju nam razumijevanje tog koncepta i njegovih obilježja te je moguće saznanja dobivena putem takvih istraživanja

uspješno integrirati u strategije preventivnih aktivnosti kako bi što bolje mogli kontrolirati pojavu kriminaliteta. U tom smislu Blumstein, (1986.; prema Doležal, 2009.) navodi tri smjera preventivnih aktivnosti u kojima možemo koristiti prethodno navedena saznanja iz područja kriminalne karijere: a) opća prevencija, b) modificiranje kriminalne karijere i c) onesposobljavanje zatvaranjem.

Kada govorimo o kontekstu Hrvatske dosada nije provedeno niti jedno longitudinalno istraživanje iz područja kriminalne karijere. A ako govorimo o longitudinalnim istraživanja u području kriminologije u poglavlju 3 je navedena jedna studija koja je obuhvaćala razdoblje djetinjstva i adolescencije. Iako je provedeno nekoliko longitudinalnih studija u svijetu na temu praćenja kriminalne karijere pojedinaca te su nam njihovi rezultati značajni za razumijevanje tog koncepta, nije moguće jednostavno preslikati dobivene rezultate s obzirom na značajne kulturalne razlike.

U prikazanim longitudinalnim studijama mogli smo vidjeti kako je u nekoliko navrat uzorak iz prethodnih istraživanja praćen u kasniju dob od strane drugih istraživača zainteresiranih za temu. Tako postoji vrlo realna mogućnost nastavanog praćenja longitudinalne studije autora Bajer i Kljaić (1990.; prema Kljaić, 2007.) koristeći njihov uzorak koji bi sada bio u dobi od 60 godina.

6. Zaključak

Kroz ovaj rad prikazana su dostignuća i rezultati u području longitudinalnog istraživanja kriminalne karijere, iako malobrojna donose nam vrlo vrijedna saznanja vezana za razumijevanje koncepta kriminalne karijere te različitih putanja i varijacija u učestalosti činjenja kaznenih djela. Ona su vrlo važna u smislu kreiranja različitih preventivnih strategija jer iako znamo da kriminalitet kao sociološku pojavu ne možemo iskorijeniti isto tako znamo da je moguće pronaći alate i mehanizme kako ga najučinkovitije kontrolirati što nam upravo omogućavaju saznanja dobivena proučavanjem različitih životnih putova kako počinitelja kaznenih djela tako i ostalih pojedinaca koji ne čine kaznena djela. S obzirom na sve veću dostupnost podataka posebice putem elektroničkog oblika provođenje longitudinalnih studija zahtjeva manje materijalnih resursa te metode provođenja značajno napreduju. Iako je vrlo zahtjevno provoditi takve studije dobiveni rezultat su vrlo značajni jer se u većini slučajeva ne mogu dobiti niti jednom drugom metodom, odnosno podatke o praćenje i razumijevanje životnog puta pojedinca možemo dobiti jedino longitudinalnom istraživačkom metodom.

7. Literatura

1. Barnett, A.; Blumstein, A.; Farrington, D., P. (1987): Probabilistic Models of Youthful Criminal Careers. *Criminology*, 25(1), 83-108.
2. Blokland, A.,J.;Nagin, D.; Nieuwbeerta, P. (2006) Life Span Offending Trajectories of a Dutch Conviction Cohort. U: Blokland, A.; Nieuwbeerta, P. (ur.) Developmental and Life Course Studies in Delinquency and Crime: A Review of Contemporary Dutch Research (67-88). BJu Legal Publishers. The Hague.
3. Brković, I., Keresteš, G., Kuterovac-Jagodić, G.(2012): Usporedba rezultata transverzalnogi longitudinalnog pristupa procjeni razvoja samoregulacije u ranoj adolescenciji. *Psihologijske teme*, 21(2), 273-297.
4. Carlson, C. (2012): Using ‘Turning Points’ to Understand Processes of Change in Offending: Notes from a Swedish Study on Life Courses and Crime. *The British Journal of Criminology*, 52(1), 1-16.
5. Carlsson, C.; Beckley, A., L. (2012):Combining Register Data and Life History Interviews in Life Course Studies: Insights from the Stockholm Life Course Project. SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.2178581.
https://www.researchgate.net/publication/272303723_Combining_Register_Data_and_Life_History_Interviews_in_Life_Course_Studies_Insights_from_the_Stockholm_Life_Course_Project - preuzeto 25.8.2019.
6. Carlsson, C. (2014): Continuities and Changes in Criminal Career. Stockholm University, Department of Criminology.
<https://snd.gu.se/en/catalogue/study/ext0158> - preuzeto 27.8.2019.
7. Doležal, D. (2009): Kriminalna karijera. *Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 30(2), 1082-1107.
8. Farrall, S.; Calverley, A. (2006): Understanding Desistance from Crime: Theoretical Directions in Resettlement and Rehabilitation. Open University Press. England.
9. Farrington, D., P. (2013): Longitudinal and Experimental Research in Criminology. *Crime and Justice*, 42(1), 453-527.
10. Farrington, D., P.; Ttofi, M., M. (2014): Criminal careers in self-reports compared with official records. *Criminal Behaviour and Mental Health*. 24(4), 225-228. 10.1002/cbm.1932.
https://www.researchgate.net/publication/266621373_Criminal_careers_in_self-reports_compared_with_official_records - preuzeto 25.8.2019.

11. Haapanen, R.; Britton, L.; Croisdale, T.; Coebergh, B. (2009): Serious Juvenile Offenders and Persistent Criminality. U: Savage, J. (ur.) *The Development of Persistent Criminality*. Oxford University Press. NY.
12. Hirschi, T.; Gottfredson, M. (1983): Age and the Explanation of Crime. *American Journal of Sociology*, 89(3); 552-584.
13. Jolliffe, D.; Farrington, D., P.; Piquero, A., R.; Loeber, R.; Hill, K., H. (2017.): Systematic review of early risk factors for life-course-persistent, adolescence-limited, and late-onset offenders in prospective longitudinal studies. *Aggress. Violent Behav.*, 33, 15–23.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5708553/> - preuzeto 27.8.2019.
14. Kljaić, S. (2007): Rani indikatori kasnijeg društveno neprihvatljivog i delikventnog ponašanja. U: Kolesarić, V. (ur.) *Psihologija i nasilje u suvremenom društvu – Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa Psihologija nasilja i zlostavljanja*, Osijek: Filozofski fakultet, 9-19.
15. Laub, J., H.; Sampson, R.,J. (2003): *Shared Beginnings, Divergent Lives, Delinquent Boys to Age 70*. Harvard University Press.
16. Liberman, A.,M. (2008): *The Long View of Crime: A Synthesis of Longitudinal Research*. Springer Science+Business Media, LLC.
17. Loftin, C.; McDowall, D. (1988): The Analysis of Case-Control Studies in Criminology. *Journal of Quantitative Criminology*, 4(1), 85-98.
18. Maxfield, F., N. (1930):The Case Study. *Educational Research Bulletin*, 9(5), 117-122.
19. Menard, S. (2008): *Handbook of Longitudinal Research: Design, Measurement, and Analysis*. Elsevier Inc. UK
20. Milas, G. (2009): *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap.
21. Minton, H.,L. (2019): Lewis Terman (1877.-1956.)
<https://education.stateuniversity.com/pages/2499/Terman-Lewis-1877-1956.html> - preuzeto 27.8.2019.
22. Moffitt, T., E. (1993): Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701.
23. Murray, J.; Farrington, D.,P. (2010): Risk Factors for Conduct Disorder and Delinquency: Key Findings from Longitudinal Studies. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 55(10), 633-642.

24. Piccinin, A.; Knight, J. (2017): History of Longitudinal Studies of Psychological Aging. 10.1007/978-981-287-082-7_103.
https://www.researchgate.net/publication/313122252_History_of_Longitudinal_Studies_of_Psychological_Aging - preuzeto 27.8.2019.
25. Piquero, A., R.; Farrington, D., P.; Blumstein, A. (2007): Key Issues in Criminal Career Research, New Analyses of the Cambridge Study in Delinquent Development. Cambridge University Press.
26. Ravlić, S. (2019): Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33966> – preuzeto 27.8.2019.
27. Ručević, S. (2008): Metodološki postupci i izazovi primjene samoiskaza i longitudinalnih nacрта u istraživanjima razvoja delinkventnog ponašanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(3), 421-443.
28. Theobald, D.; Farrington, D. P. (2009): Effects of getting married on offending. *European Journal of Criminology*, 6(6), 496-516.
29. Van der Laan, A. M.; Blom, M.; Kleemans, E. R. (2009): Exploring long-term and short-term risk factors for serious delinquency. *European Journal of Criminology*, 6(5), 419-438.
30. Weis, J., G. (1986): Issues in the Measurement of Criminal Careers. U: Blumstein, A.; Cohen, J.; Roth, J., A.; Visher, C., A. (ur.) *Criminal Careers and "Career Criminals": Volume II*. National Academy Press. Washington, D.C.

8. Dodatak

Studija	Godina početka	Uzorak	Veličina uzorka /zatupljenost po spolu(M, Ž)	Inicijalna dob ispitanika	Vremenske točke mjerenja (praćenja)	Referenca
Glueck Delinquents Sample	1939.	500 delinkvenata iz odgojnih ustanova i 500 nedelinkvenata iz javnih škola	n= 1 000 M	10 – 17 godina	u dobi od 10-17, 25, 32 i subuzorak (n=52) u dobi od 70	Laub i Sampson, 2003.
Cambridge Study in Delinquent Development	1961.	opća populacija, Južni London	n=411 M	8 – 9 godina	u dobi od 8-9, 10, 14, 16, 18, 21, 25, 32, 48	Piquero, Farrington i Blumstein, 2007.
Dutch Conviction Cohort	1977.	slučajni uzorak kažnjavanih u Nizozemskoj	n=5 164 M i Ž	12 – 72 godina	jednom godišnje od 1977. do 2003. ¹	Blokland, i Nieuwbeerta, 2006.
The Stockholm Life Course Project	1959.	Clientele Boys	n=287, M	8 – 16 godina	u dobi od 8-16 , 28-36, 59-67 godina	Carlsson, 2014.
	1990.	§12 Youth	n=420, M i Ž	16 – 21 godina	u dobi od 16-21, 24-29, 36-41 godina	
The Danish Longitudinal Study	1979.	opća populacija Danske	n= 333 742, M i Ž	15 – 100 godina	službeni podaci retrospektivno prikupljeni za period od 13 godina (1979.-1991.)	Kyvsgaard, 2004.

¹kriminalna prošlost prije 1977. je rekonstruirana za sve ispitanike u uzorku